

Hvor ble det av yrkesfagene i debatten om stengte skoler?

Debatt: Yrkesfagløftet og fagutdanningen som samfunnet er avhengig av i fremtiden, har forsvunnet fra nyhetsbildet.

[Lars Jakob Berg](#) *Avdelingsleder, avdeling elektrofag, Strømmen videregående skole*
Publisert søndag 05. april 2020 - 12:06 Utdnannindnytt.no

Skolene har snart vært stengt i tre uker. En av de store diskusjonene har vært eksamener. I praksis diskusjon om eksamener på teoriutdanningen ved studiespesialiserende videregående skoler og høyere utdanning. Men halvparten av elevene går på yrkesfag, flertallet av arbeidsplassene i Norge er innen praktiske fag, og behovet for kvalifiserte fagfolk er stort. Hva betyr stengte skoler for utdanning mot fagbrev og alle de praktiske yrkene?

Yrkesfagene uteblir fra debatten om stengte skoler

Vi ønsker elektrikere vi kan stole på når de skifter sikringsskapet, helsefagarbeidere vi har tillit til på sykehjemmet, frisører som kan hår og hodebunn og industrimekaniker for norsk industri. Den norske fagarbeideren er en reflektert praktiker som garanterer kvalitet og deltakelse.

Vi har fått høre at vi trenger 90.000 fagarbeidere og vært gjennom et yrkesfagløft. Men når krisen kommer og vi skal diskutere eksamen, forsvinner den praktiske utdanningen fra debatten. De ansvarlige og mediene er bare opptatt av de teoretiske fagene der det faktisk er enklest å gjennomføre opplæring, vurdering og eksamen. Yrkesfagløftet og fagutdanningen som samfunnet er avhengig av i fremtiden, har forsvunnet fra nyhetsbildet.

Kan vi lære å kjøre bil og ta sertifikat på nettet?

De fleste vil være enig om at en ikke kan «ta sertifikat gjennom brevkurs eller nettundervisning». Vi ønsker bilister som i praksis kan håndtere bilen i rundkjøringer, i strøk med barn og på motorvei. Dette lærer vi gjennom praksis. Dette er kjernen i å utvikle praktisk kompetanse. Vi skal bli gode i praksis. Bli så gode at det ikke blir brann i elektriske anlegg, at trailersjåføren håndterer et 25 meter langt vogntog i alle situasjoner og at kokken serverer sikker mat.

Dette er også kjernen i praktisk opplæring. Læring gjennom praksis er ingen floskel, men grunnleggende for alle praktiske fag, all praktisk utdanning. Kjøreopplæring er en god parallell. Vi har teoriopplæring, men den blir først reell (kompetanse) når vi bruker den sammen med kjørelærer. Vi tar våre første kjøretimer, trener på ferdigheter som lukeparkering og mørkekjøring, tar kurs i skilt og bremselengder, og så prøver vi i virkeligheten. Praktisk utdanning starter i praksis og ender i praksis.

Digital teknologi er heller ikke uavhengig av yrke. For praktikere er digital teknologi knyttet til yrkesutøvelsen. Datamaskinen på EU-kontroll, maskiner på sykehjemmet og instrumenter for å sjekke elektrisk anlegg. PC for Word og Excel, nettsøk på Google og videomøter er bare små, enkle hjelpemidler i tillegg.

Er yrkesfagutdanning umulig i dagens situasjon?

Vi driver utdanning i dagens koronasituasjon. Oppfinnsomheten, kreativiteten og utvikling av digitale ferdigheter har vært enorm blant lærere og elever. Oppgaver på nettet der elever beskriver virkeligheten, videoopplæring om emner, veiledning små og store grupper gjennomgang av teori som skal komme til nytte.

Men det er store utfordringer: Standpunkt og eksamen skal vise praktisk kompetanse. Evnen til å bruke ferdigheter og teori når det trengs i virkeligheten. På vg1 i små enkle, men praktisk ordentlige situasjoner, på vg2 godt nok til at bedrifter ser at det er et godt grunnlag for å tas inn som lærlinger og bidrag i bedriften. Opplæring fram til fagbrev som er så avansert at samfunnet kan stole på bilmekaniker, gartner og en automatiker i Nordsjøen.

På yrkesfag brukes de siste månedene av skoleåret til å samle alt elever og lærlinger har gjort før og så vurdere denne praktiske kompetansen. Heldigvis er vi langt ut i skoleåret. Elever har praksis å bygge på. Men hva gjør vi hvis skolene holder stengt lenge etter påske?

Vi ser også at de grupper som har største utfordring med tradisjonell teoriutdanning faller utafor nettopplæring. Språk, løsrevet teori, digitale ferdigheter støter ut mange elever. De kan lære teori og ferdigheter og ofte svært godt. Men ikke på teoriskolens premisser.

Og hva gjør vi med vurdering? Hva gjør vi med den praktiske eksamen på vg2, hva gjør vi med fagprøve, hva gjør vi mye teori som egentlig skal vurderes i praktiske situasjoner? Dette har ingen problematisert. Til tross for at dette er hovedtyngden av norsk arbeidskraft i framtiden. Vi kan knytte mye av opplæringen til det de har gjort, men reell yrkesutdanning gjøres gjennom praksis og vurderes i hvordan man utfører reelle praktiske yrkesoppgaver.

Det er muligheter

1. Yrkesfag må fram i debatten

Av hensyn til elever, arbeids- og samfunnsliv må vi klare å avslutte skoleåret å finne vurderingsformer. Muligheter kan være tidligere praksis, skriftlig oppgaver og muntlig over nett. Løsningene må vi finne lokal. Men støtt oss og få fram debatten. Eksamen på teoriutdanning er enkelt i forhold til dette.

2. Nye opplæringsmuligheter

Det finnes simuleringsutstyr og andre nettressurser. Vi trenger dem nå:

- Fora for å få fram eksempler og muligheter
- Bedrifter som stiller dem til rådighet
- Støtet fra departement og fylker der det er nødvendig for å gjøre nettbaserte programmer m.m. tilgjengelig.

3. Elever må få avslutte skoleåret. Læreplasser med oppfølging.

Årets skoleår vil bli avsluttet med mindre praksis enn vanlig. Vi må finne måter der elever og lærere kan kompensere for det slik at de kan vise kompetanse i praksis. Elever må få avslutte skoleåret dette året også. Vi skal sette standpunktkarakterer som i størst mulig grad viser begynnende yrkeskompetanse. Det er viktig at disse eleven får læreplass og at bedrifter får rom for oppfølging. Krav til arbeidslivet og økt støtte til bedrifter er rimelig.

4. Et yrkesfaglærerløft. Etterutdanning og oppdatering av lærere.

Vi har mange dyktige yrkesfaglærere. En unik dobbel erfaring: Lang yrkespraksis og lærerpraksis. Det er et godt grunnlag for god yrkesopplæring, men vi trenger oppdatering.

Yrkesfag har tre store behov

1. Opplæring og utvikling i bruk av digitale opplæringsmetoder på et område som er svært utfordrende
2. Fagfornyelsen - ny reform fra 2020. Vi trenger faglig oppdatering. Den nye reformen skal blant annet ta opp i seg ny teknologi som velferdsteknologi, «Internet of Things» og robotisering. På enkelte utdanningsløp er 1/3 av læreplanen ny. Vi skal utdanne fagfolk for morgendagens arbeidsliv.
3. Opplæringsmetoder og dybdelæring. En yrkesfagopplæring som favner alle, stiller krav, hindrer frafall. Vi har erfaringer vi ta skal med oss inn i reformen.

Vi trenger en dugnad for oppdatering av alle yrkesfaglærere. Fagkurs med praksis og hospitering arbeidslivet og kurs i metoder for dybdelæring for alle, og det trengs for alle. I dag finnes det nesten ingen tilbud for yrkesfaglærere.

Vi trenger «kloke hender» i framtiden

Debatten i media er bare preget av teoretisk opplæring. Vi må ha fokus på opplæring mot praktiske fag, opplæring mot den største delen av arbeidslivet og en opplæring av den type fagfolk vi ønsker å bevare.

Regjeringen har tidligere oppsummert at vi trenger 90.000 nye dyktige fagarbeidere i årene framover. Behovet for faglært arbeidskraft vil sannsynligvis bli enda større når samfunns- og arbeidsliv åpnes igjen. Vi yrkesfaglærere ønsker aktivt å bidra til dette. Det er derfor viktig for samfunn og den enkelte at konsekvensene av stengte skoler begrenses, og debatten rundt konsekvenser for yrkesfaglig opplæring løftes.

Barnevernforsker om stengte skoler og barnehager: – Nå er jeg mest bekymret for barna vi ikke vet har det vanskelig

Disse barna blir ikke alltid fanget opp. Men takket være trygghet og voksenkontakt i skole og barnehage som de normalt får, kan de likevel klare seg ganske bra, sier professor og barnevernforsker, Bente Heggem Kojan.

Barn og familier som sliter, får nå et dårligere tilbud om hjelp.

Skoler, barnehager og familievernkontor er blant tjenestene i barns liv som er stengt for å hindre smitte av koronaviruset.

Barn med særskilte omsorgsbehov skal få tilbud om barnehage, men terskelen er høy, og ordningen er ikke på plass ennå. Barnevernet er definert som personell i kritiske samfunnsfunksjoner, og skal sørge for et best mulig tilbud.

Men den største utfordringen nå er ikke nødvendigvis barna som allerede er fanget opp av hjelpeapparatet, mener Bente Heggem Kojan.

Hun er barnevernforsker og professor ved Institutt for sosialt arbeid på NTNU.

– Den største utfordringen nå er barna som vi ikke vet har det vanskelig – og de har kanskje foreldre som sliter også.

– Jeg er akkurat nå mest bekymret for barna som bor i hjem der det foregår alvorlig omsorgssvikt, alvorlig vold og overgrep, men som vi ikke har fanget opp.

– Det er de som er virkelig sårbare nå, sier Kojan til forskning.no.

Klarer seg takket være skole og barnehage

Disse barna fanges ikke alltid opp i normale tider heller.

– Noen ganger går de gjennom hele livet uten å bli oppdaget, men de klarer seg kanskje bra fordi de har kontakt med andre voksne de er trygge på, for eksempel på skolen eller barnehagen.

– Eller de har fritidsklubber og andre frisoner i nærmiljøet.

Vi kan ikke anta at barna selv vil be om hjelp hvis de har det vondt og utrygt hjemme, ifølge Kojan.

– Vi ønsker jo at de som har det sånn, skal fortelle om det, men vi vet fra forskning at en del av de som opplever omsorgssvikt – de forteller det ikke til noen.

– Men de klarer seg kanskje greit, men det er når de har de viktige andre, som kanskje ikke engang vet at de er en ressurs for disse barna.

Fanges opp av voksne de kjenner

[1 av 20 barn har opplevd alvorlig fysisk vold hjemme](#), og 1 av 5 har opplevd gjentatte psykiske krenkelser fra foreldrene, skrev NTB om en rapport fra NKVTS i fjor.

Forskerne så at barna som hadde opplevd vold hjemme, oftere enn andre barn hadde foreldre med psykiske helseproblemer, rus, lite penger og kriminalitet.

– Vi vet at enkelte grupper er utsatte, men barn som er utsatte for ulike former for omsorgssvikt, kan komme fra alle samfunnslag, sier Bente Heggem Kojan.

Men hvordan nå ut til barna som hjelpeapparatet ikke ser?

– De må nok fanges opp av personene som er dem nærmest i hverdagen, altså de som jobber på skolene og i barnehagene – de som kjenner ungene fra før.

– Kanskje barnehagene bør finne en måte å ha kontakt med utsatte familier på.

Lærere over hele landet har nå kontakt med elevene sine på video og telefon.

– Jeg tror mange er bevisst på å ivareta utsatte barn. Jeg håper bare ikke at det er en stor variasjon mellom kommunene og mellom ulike skoler, sier Kojan.

Lavterskeltilbud borte

Årlig får 150 000 barn og voksne hjelp av familieverntjenestene ute i kommunene, ifølge [Dagsavisen](#).

Familieverntjenesten er et todelt tilbud. Den jobber forebyggende, samtaler og terapi til familier, par og barn. I tillegg tar de imot foreldre som går fra hverandre, og som er pålagt mekling om samvær med barna. For å ta ut separasjon eller få ytelser fra NAV må parene ha en meklingsattest fra familievernkontoret.

Tilbudet som gjenstår i familieverntjenesten nå, er telefonlinje for foreldre som synes det er kritisk å ikke få avtalt eller gjennomført mekling.

Men da forskere ved NTNU i fjor studerte hva som gjør familieverntjenesten bra, konkluderte de med at tilgjengelighet til hjelp var viktig.

– Tilgjengelighet er en viktig forutsetning og betingelse for at familievernet kan yte tjenester av god kvalitet. Det er en viktig del av tjenestens måte å jobbe på. Det er et lavterskeltilbud for familier som trenger det, sier en av forskerne, Thomas Hugaas Molden, til forskning.no.

Forskerne intervjuet ansatte ved flere kontorer og sendte ut spørreundersøkelser til folk i hele tjenesten.

– Og de ansatte opplevde at kort respons- og ventetid til hjelpen de ga, og nærheten til familiene, var viktig, sier Molden.

Staten må sørge for likt tilbud i landet

Mye av hjelpeapparatet til barn og familier er nå redusert eller borte – i en tid da alle blir bedt om å holde seg for seg selv.

Alarmtelefonene melder om økt pågang fra både barn og voksne.

Men også i hjelpeapparatet ellers jobbes det nå med å finne løsninger for å følge opp barn og unge digitalt, ifølge Bente Heggem Kojan.

Men hun frykter at løsningene kommer til å variere kraftig på kommunalt nivå.

– Det er viktig at det kommer nasjonale føringer for de ulike delene av hjelpeapparatet, slik at det blir tilgjengelige tjenester.

– Både de universelle tjenestene som tilbys for alle, som skolehelsetjenesten, helsestasjon og til dels familievern tjenesten, og de behovsprøvde tjenestene som barnevern og BUP, må finne en annen form på tilbudet sitt i denne unntakssituasjonen, sier Kojan.

Kan gi nye løsninger for å nå barn og unge

Hun utelukker ikke at digitale løsninger vil være vanskeligere å bruke for de som ikke er vant til å bruke slik teknologi i hverdagen.

– Men også innen velferdstjenestene må det gjøres en gedigen opplæring nå.

Videochat, meldinger og telefon blir ikke det samme som å møtes fysisk, som vi vet er viktig, ifølge barnevernforskeren.

Men hun tror at tiltakene som nå presses fram, kan få en positiv effekt.

– Barnevern, familievern, helsetjenesten på skolene og helsestasjonene kan bli mer digitalt tilgjengelige – tilgjengelige på arenaer som barn og unge ofte mestrer bedre enn voksne, og på plattformer der de allerede er.

– Det ville være et interessant forskningsspørsmål senere hvordan barn og unges respons på slike tiltak blir i denne tiden, sier Kojan.

Jobber med tekniske løsninger

Etter at familievernkontorene stengte torsdag 13. mars, ble det satt opp en telefontjeneste for foreldre som opplever det kritisk å ikke få avtalt eller gjennomført mekling.

– Det er jevn aktivitet på telefontjenesten, men foreløpig er det ingen som ikke har fått svar, sier Mari Trommald, direktør i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, til forskning.no.

Bufdir jobber nå med tekniske løsninger som kan ivareta deler av funksjonene til familieverntjenestene.

Men det er flere utfordringer med digitale løsninger, sier Trommald.

Det ene er at personopplysninger skal oppbevares like trygt som de ville blitt i samtaler ansikt til ansikt på et familievernkontor.

Den andre utfordringen er faglig: For eksempel er det vanlig at begge foreldre møtes i samme rom til mekling på familievernkontoret. Nå sitter ikke foreldrene sammen slik de pleier og de ansatte i familieverntjenesten må kanskje jobbe hjemmefra.

– Derfor må også den faglige tilnærmingen tilpasses, sier Trommald.

Vet ikke når digitale løsninger kommer

– Hvilke digitale løsninger vurderer dere som alternativ til kontorene?

– Vi ser på hvordan helsevesenet og andre løser det nå, men vi har ikke hatt digitale løsninger i familieverntjenesten tidligere, så vi må tenke godt på hva slags tilbud som iverksettes som lever opp til de juridiske og faglige kravene.

– De vurderingene må vi først gjøre før vi kan tilby digitale løsninger i familieverntjenesten. Vi vet ikke helt når løsningene blir klare, men vi jobber hardt for å få det til, sier Trommald.

Torsdag sendte Bufdir [informasjon til alle fylkesmennene](#) med føringer om hvordan barnevernet må prioritere oppgaver i tiden som kommer.

Men noen føringer til den kommunale barneverntjenesten om å eventuelt bruke digitale løsninger for å nå barn og familier, vil det ikke bli fra nasjonalt hold, ifølge Bufdir-direktøren.

– Kommunene må finne ut hvilke løsninger som passer best for deres egne systemer i denne situasjonen, og som samtidig ivaretar juridiske og faglige hensyn.

– Vi har ikke fått etterspurt digitale løsninger av barnevernet rundt i kommunene i forbindelse med korona. Men de opprettholder nå den vanlige kontakten med barn og familier, for eksempel på telefon.

Når får utsatte barn tilbud om skole og barnehage?

Foreløpig har ikke barn som kommunene vurderer at er utsatte, fått tilbud om å være på skole eller barnehage.

Først må kommunene vurdere hvem som skal ha rett til tilbudet.

– Kommunene og myndighetene nå jobber på høygir for at tjenestene skal kunne yte barn og unge den hjelpen de trenger. Vi samkjørte dette med Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet umiddelbart da skolene ble stengt.

Trommald sier at Bufdir nå Forventer at kommunene nå sitter og vurderer hvilke barn som trenger tilbudet på dagtid, i tillegg til at ansatte på skoler og i barnehager selv gjør egne vurderinger. For eksempel bør barnehager ringe rundt til elever og familier og hører hvordan de har det, ifølge henne.

– Jeg forventer at tilbudet for barn med særskilt behov som trenger å være i skole eller barnehage kommer på plass så snart som mulig.